

нути трудову експлуатацію й створити можливості для участі мігрантів у суспільно-політичному житті співтовариства та можливості отримати громадянство в країні-реципієнті. Серед країн – членів ЄС – це може сприяти кращому здійсненню на національному рівні вже наявних програм через налагодження більш тісних партнерських відносин із міжнародними та європейськими акторами. Тому дослідження трудових міграцій у сучасних політико-економічних процесах у країнах Європейського Союзу потребує постійного науково-практичного моніторингу.

Список використаної літератури

1. Ионцев В. А. Международная миграция / В. А. Ионцев // Миграция населения. – Вып. 3. – М. : Изд-во «Гуманитарий», 2001. – С. 78–88.
2. Лібанова Е. Кому вигідна дешева робоча сила? / Е. Лібанова // Дзеркало тижня. – 2007. – № 16 (645) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/2000/2020/56547/>.
3. Молодикова И. Основные этапы и методы регулирования трудовой миграции в западноевропейских странах / И. Молодикова // Трудовая миграция в СНГ: социальные и экономические эффекты [отв. ред. Ж. А. Зайончковская]. – Смоленск : Маджента, 2003. – С. 270–285.
4. Новоженова И. С. Европа и третий мир : иммиграция и политика соцразвития / И. С. Новоженова // Актуальные проблемы Европы : сб. науч. тр. / Рос. акад. наук ; ред. Т. Г. Падхалина [и др.]. – М. : [б. и.], 2007. – № 3. – С. 157–176.
5. Позняк О. В. Населення України. Трудова еміграція в Україні / Позняк О. В. – К. : Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
6. Рыбаковский Л. Л. Миграция населения: прогнозы, факторы, политика / Рыбаковский Л. Л. – М. : Наука, 1987. – 200 с.
7. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі [Текст] : монографія / Юськів Б. М. – Рівне : Вид. О. М. Зень, 2009. – 476 с.
8. 2010 Statistical Bulletin: Labour Market Statistics, March 2010. ONS, Newport [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.ons.gov.uk/ons/publications/all-releases.html?definition=tcm:77-21589> .
9. Geddes A. The Politic of Migration and Immigration in Europe / Geddes A. – L., 2006. – 346 p.
10. Indicators of immigrant integration. A pilot study // Labour market policy [Electronic resource]. – Mode of access : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/labour_market_policy .
11. International Migration Outlook // Employment Outlook. – OECD ; Paris, 2010
12. Koslowski R. European Union Migration Regime / Koslowski R. – Oxford : Oxford Univ. press, 2007. – 425 p.
13. Migration, Employment and Labour Market Integration Policies in the European Union [Electronic resource]. – Mode of access : <http://labourmigration.eu/research> .

Адреса для листування:

м. Луцьк, вул. Винниченка, 28/4.

Статтю подано до редколегії
17.07.2012 р.

УДК 327:061.1

Н. В. Балюк – аспірант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Розвиток діалогу ЄС із країнами Латинської Америки та Карибського басейну як новий вимір субрегіональних відносин

Роботу виконано на кафедрі міжнародних організацій та дипломатичної служби ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка

Розглянуто еволюцію співробітництва Європейського Союзу з державами Латинської Америки та Карибського басейну, проаналізовано механізми міжрегіонального співробітництва. Акцент зроблено на дослідженні особливостей діалогу між двома регіонами й перспективних напрямів майбутньої взаємодії.

Ключові слова: Європейський Союз, держави Латинської Америки та Карибського басейну, співробітництво, міжрегіональна взаємодія, стратегічне партнерство, договір.

© Балюк Н. В., 2012

Балиук Н. В. Развитие диалога ЕС с государствами Латинской Америки и Карибского бассейна как новое измерение субрегиональных отношений. Рассмотрена эволюция сотрудничества ЕС с государствами Латинской Америки и Карибского бассейна; проанализированы механизмы межрегионального сотрудничества. Акцент сделан на исследование особенностей диалога между двумя регионами и перспективные направления будущего взаимодействия.

Ключевые слова: Европейский Союз, государства Латинской Америки и Карибского бассейна, сотрудничество, межрегиональное взаимодействие, стратегическое партнерство, договор.

Baliuk N. V. Development of the Dialogue Between the EU and Latin American and Caribbean States as the New Dimension of the Interregional Relations. The author considers the evolution of the cooperation between the EU and the Latin American and the Caribbean states. The article includes analysis of the mechanism of interregional cooperation. The research stresses the examination of the peculiarities of the dialogue between two regions and perspective directions of future collaboration.

Key words: European Union, Latin American and Caribbean states, cooperation, interregional interaction, strategic partnership, agreement.

Постановка наукової проблеми та її значення. Із початку створення Європейський Союз активно співпрацював з іншими регіонами, включаючи Латинську Америку та Карибський басейн. Політичне й торговельно-економічне співробітництво ЄС і країн Латиноамериканського регіону виходить сьогодні на передній план у зв'язку з проблемами, що вимагають загальносвітових рішень. ЄС зацікавлений у збільшенні впливу на країни з недостатньо розвиненою економікою, щоб не залишитися поза світовими економічними процесами. З іншого боку, країни, які мають велику сировинну базу, можуть зробити значний прорив на європейський ринок.

Фрагментарність наявних досліджень не дає чіткої картини щодо механізмів та особливостей співробітництва Європейського Союзу й держав Латинської Америки та Карибського басейну. Ознайомлення зі специфікою налагодження міжнародного співробітництва ЄС із державами ЛАКБ в умовах нестабільної економічної ситуації й наявності невирішених політичних питань має актуальне значення для практики міжнародних відносин і становить інтерес для української політологічної думки. Україна могла б перейняти досвід співробітництва ЄС із державами ЛАКБ та використати його для встановлення ефективного міжнародного співробітництва як із ЄС, так і з країнами СНД.

Дослідження має на меті провести всесторонній аналіз співробітництва ЄС з державами Латинської Америки та Карибського басейну, рівня впливу суб'єктів такої співпраці один на одного й перспективи субрегіонального діалогу, зважаючи на проблемні питання такої взаємодії. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання таких завдань: визначити основи відносин між двома регіонами та проаналізувати етапи розвитку співпраці ЄС і регіону ЛАКБ; дослідити еволюцію відносин та процес створення договірно-правової бази політичного, торговельно-економічного й інвестиційного співробітництва; виявити особливості стратегії суб'єктів співпраці ЄС-ЛАКБ один щодо одного; визначити роль і місце країн ЛАКБ у зовнішній політиці ЄС.

Роблячи історіографічний огляд, на жаль, слід констатувати, що в українській літературі немає праць, що торкаються теми дослідження. Так, існує низка статей, які стосуються окремих аспектів співробітництва ЄС із державами ЛАКБ. Тут варто згадати праці Н. М. Веселої, А. В. Бредіхіна й Брежневої Т. Низка наукових робіт із проблематики, написаних такими представниками російської школи, як М. Абрамова, Б. И. Гвоздарьов, А. А. Железняк, С. Крилов, А. Торкунов, на жаль, не дають повної картини щодо особливостей процесу міжрегіонального співробітництва. Утім, окремі автори або розглядають відносини Іспанії чи Португалії з колишніми колоніями ЛАКБ, або дають історичний огляд переговорів ЄС-ЛАКБ. Слід звернути увагу на висвітлення цієї проблеми західними дослідниками Марчони Гаврицькі, Нормана Гірвана та в працях Рамона Торрента й Франциско Рохаса, виданих іспанською мовою.

У роботі використано низку загальнонаукових методів досліджень, таких як історично-логічний, метод системного аналізу, структурно-функціональний підхід, індуктивно-логічний метод і метод порівняння, а також такий конкретно-науковий метод, як контент-аналіз.

Нижня межа дослідження – 1992 р. – відповідає періоду підписання Маастрихтського договору, що розпочав повноцінну інституціоналізацію ЄС, інтенсифікації діалогу Європейського Союзу з Мексикою й Чилі, таким чином визначивши новий етап субрегіональних відносин. Верхня межа – 2011 р.

До 1990-х років співробітництво Європейського Союзу з державами Латинської Америки та Карибського басейну ґрунтувалося на окремих нерегулярних контактах. На початку 1990-х розпочався активний рух між двома регіонами. Підписано низку рамкових угод, що передбачали розвиток економічної, а в майбутньому – й політичної співпраці, становлення міжрегіональної взаємодії. Тому, передусім, вважаємо за доцільне детально розглянути еволюцію співробітництва ЄС із державами ЛАКБ.

Активізація співробітництва ЄС із **Мексикою** припадає на 1997–1998 рр. Так, підписано Тимчасову угоду про торгівлю й торговельні питання, Договір про економічне партнерство, політичну координацію та співробітництво, що замінив Рамкову угоду про партнерство 1991 р. Паралельно зустрічам міністрів закордонних справ діяли робочі групи щодо питань лібералізації торгівлі між ЄС і Мексикою. У 2000 р. Мексика стала першою країною Латинської Америки, із якою ЄС підписав угоду про вільну торгівлю. Пізніше Мексика домоглася розширення зони вільної торгівлі на сферу послуг й інвестицій. У 2003 р. вона ініціювала проведення переговорів щодо підписання Договору про науково-технічне співробітництво, оскільки була особливо зацікавлена у вивченні таких питань, як біотехнології, охорона навколишнього середовища, очищення питної води. Європейська комісія прийняла рішення щодо встановлення стратегічного партнерства з Мексикою, над чим зараз працюють сторони в рамках самітів ЄС – Мексика [11, 123–142].

Із початком відновлення демократичного процесу в **Чилі** в 1990-х рр. почався процес відновлення політичної співпраці з ЄС. У грудні 1990 р. укладено угоду про співпрацю, у межах якої розпочалась інституціоналізація рамок співпраці в політичній і комерційній сферах. Згодом сторони продовжували переговори для зміцнення їхніх зв'язків, які були ініційовані Жаком Делором. У 1994 р. ЄС запропонувала Чилі провести переговори щодо нового договору, який мав охоплювати декілька сфер, результатом чого стало підписання 1996 р. Флорентійської угоди між двома сторонами. За мету ставилося створення в майбутньому спільних об'єднань. Однак цей договір мав суттєвий недолік – відсутність кінцевої дати завершення процесу створення об'єднань.

Переговори про асоціацію розпочались у 2000 р. й після 10 раундів завершилися підписанням угоди, яка вступила в силу на початку 2005 р. Але наявність двох основних договорів щодо співробітництва не розв'язала питання, важливі для Чилі, як, наприклад, рибний промисел та виробництво вина. Пізніше країна домоглася підписання додаткових спеціальних угод [7, 143–156].

Загалом угода між Чилі та ЄС має свої особливості й включає три основні аспекти – політичний діалог, співпрацю, торгівлю. Щодо політичного діалогу, то основний акцент робиться на пропаганді, поширенні, розвитку та захисті спільних демократичних цінностей, таких як повага до прав людини, свободи особистості. Крім того, партнери прагнуть координувати позиції й уживати спільні ініціативи в галузі зовнішньої політики та безпеки, а також співпрацювати в боротьбі з тероризмом. Політичний діалог діє на основі механізму регулярних зустрічей у рамках комітету з питань Асоціації та галузевих комітетів. Насправді на засіданнях розглядається питання не лише двосторонньої співпраці, а й інтеграції в Європі та Латинській Америці. Варто зазначити, що існування Парламентського комітету з питань Асоціації було офіційно встановлено в жовтні 2003 р.

ЄС і Чилі у 2001 р. підписали меморандум про взаєморозуміння, у якому встановлюються керівні принципи для співробітництва на період 2002–2006 рр. Здійснено програми для підтримки створення й розвитку інноваційних компаній, зміцнення потенціалу Чилі. Успішність першого періоду співробітництва сприяла підписанню нового Меморандуму про взаєморозуміння, який установлює засади співробітництва на 2007–2013 рр. Відбулося збільшення суми допомоги до 41 млн, змінено три тематичні області використання коштів. Чилі також тісно співпрацює з ЄС у галузі науки й техніки та регулюється на основі «Угоди про науково-технічне співробітництво», підписаної у вересні 2002 р.

Характер партнерства має велике значення для Чилі, адже дає змогу виробникам краще розподілити наявні торгові мережі й підтверджує статус Чилі як надійного партнера. Із погляду інвестицій країни ЄС зміцнюють свою присутність у Чилі та вважаються одними з основних іноземних інвесторів. Дійсно, між 1974 і 2006 рр. ЄС уклав у Чилі близько 30 млрд дол., що складає майже 45 % від загального обсягу іноземних інвестицій у Чилі за цей період. Основними країнами-інвесторами є Іспанія, Великобританія, Італія та Франція.

У 2007 р. в центрі уваги міжнародної спільноти став документ Європейського Союзу «Про стратегічне партнерство з Чилі на 2007–2013 рр.», у якому зазначено три вектори співробітництва – соціальна сфера, вища освіта й інноваційні технології. Чилі першою з країн регіону підписала горизонтальну угоду з ЄС стосовно різних аспектів повітряного обслуговування [6].

Із **Бразилією** переговори велися паралельно з переговорами МЕРКОСУР. Найбільш суперечливими питаннями були мито на бразильські шкури, стандарти, що стосуються імпорту використаних шин із Європи, а також обсяги поставок курячого м'яса з Бразилії в країни ЄС. Оскільки експерти давно називають переговори з МЕРКОСУР безперспективними, то Європейський Союз перестав сприймати Бразилію тільки як найбільшого члена МЕРКОСУР.

У 2005 р. під час візиту делегації Європейського парламенту в Бразилію прийнято рішення щодо створення ЄВРОБРАЗИЛ – особливої організації, що сприятиме розвитку ділових, політичних і культурних зв'язків між ЄС та Бразилією. У рамках організації діє Круглий стіл із бізнесу. У 2007 р. відбувся перший саміт ЄС–Бразилія, що дав поштовх новій двосторонній програмі «стратегічного партнерства» [5]. Основними сферами співробітництва відповідно до документа є енергетика, промисловий розвиток, інтелектуальна власність, співробітництво в атомній та авіаційній сферах, захист прав людини й проблеми зміни клімату. У грудні 2008 р. двома сторонами прийнято «дорожню карту» партнерства на три роки, що включає міжнародну безпеку, соціальне співробітництво, науку та технології, культурний обмін. У 2010 р. підписано дві угоди щодо авіації для підвищення безпеки польотів.

ЄС у рамках **Програми розвитку** регіону підписав договори з країнами ЛАКБ. Кожній із них виділяється грошова допомога для окремих сфер. Так, Уругвай та Чилі за допомогою Європейського Союзу до 2013 р. будуть розвивати інновації, укладати гроші в соціальну згуртованість й економічний розвиток. У Коста-Ріці увага найближчим часом приділятиметься правам людини та розширенню доступу жінок до державних посад. У Панамі уряду надається підтримка щодо подолання корупції, розширення доступу населення до освіти й роботи. У планах розвитку країни Венесуела має зосередитися на децентралізації та сталому розвитку. Екологічні загрози (утрата біорізноманітності, вирубка лісів, викиди вуглекислого газу) стоять перед Бразилією. Підтримка верховенства права й розвиток державного управління є актуальними для Нікарагуа та Еквадору. ЄС виділяє значні суми для розвитку малого й середнього бізнесу в Болівії, Колумбії та Аргентині. Аналогічна допомога надається країнам Карибського басейну. [4]

ЄС наразі має напружені відносини з Кубою. Припинення стосунків відбулося у 2003 р. через арешт 75 дисидентів, але після відновлення цих відносин у 2006 р. потепління не відчулося. І хоча Іспанія як головуюча країна ЄС у першій половині 2010 р. намагалася покращити відносини зі згаданою державою, їй активно протистояли Чехія й Польща. Значне занепокоєння в Європарламенті викликає ситуація у Венесуелі, де обмежується слово та відбувається просування режиму Чавеса до авторитаризму. Так само гостро стоїть питання щодо легітимності влади в Гондурасі, де рік тому відбувся державний переворот, та глибокої політичної кризи. Одночасно Європейський парламент закликає звернути особливу увагу на ситуацію в Болівії, де опозиція в регіонах виступає проти центрального уряду президента Є. Моралеса [1, 40].

Чотири країни (Аргентина, Бразилія, Мексика й Чилі) підписали Угоду про співпрацю з Європейським Союзом у галузі науки та техніки. Щодо політичного співробітництва Європейського Союзу з державами Латинської Америки й Карибського басейну, то варто визначити такі сфери кооперації.

ЄС підтримує демократичні вибори по всьому регіону ЛАКБ через надання технічної допомоги в проведенні виборів. ЄС також надсилає місії спостерігачів за виборами, організованими Європейською комісією, у складі делегації яких є висококваліфіковані експерти. Так, здійснено моніторинг виборів у Перу (2001 р.), Нікарагуа (2001 р.), Еквадорі (2002 р.), Гватемалі (2003 р.), Венесуелі (2005 р.) й Гаїті (2006 р.) [3, 23–37].

Екологічний діалог на міжрегіональному рівні все ще перебуває в зародковому стані, але він може спиратися на все більшу кількість програм науково-дослідного співробітництва. У рамках 7-ї Рамкової науково-дослідної програми (2007–2013 рр.) міжнародне співробітництво спрямоване на збільшення відсотка досліджень, створення сприятливих умов для проведення заходів, спрямованих на покращення координації держав.

У своїй сукупності також із двосторонніми ініціативами держав – членів ЄС існують такі добре налагоджені механізми співробітництва, як CYTED (Іbero-американська програма з науки й техніки з метою розвитку), CLARIS (Європейсько-південноамериканська мережа з оцінки та дослідження впливу зміни клімату), ALARM (Оцінка великомасштабних екологічних ризиків біорізноманіття перевіреними методами), CASES (Оцінка вартості для стійких енергетичних систем) [10].

Особливим видом співробітництва є діалог окремих країн. Так, у травні 2010 р. в Лісабоні відбувся X Португало-бразильський саміт. Підписано сім двосторонніх угод. Головним документом став договір про спільне виробництво біопалива другого покоління. Обсяг інвестицій у спільне підприємство поблизу португальського порту Сінеш планується в розмірі 357 млн євро. Воно повинно почати працювати у 2015 р. й після виходу на проектну потужність щорічно виробляти 260 тис. т біопалива з пальмової олії. Сировину отримуватимуть у Бразилії з мільйона пальм, висаджених на ділянці в 50 тис. га. Потім його переправлятимуть до Португалії, де перероблятимуть і звідки готовий продукт продаватиметься на європейському ринку [9].

Сторони також домовилися співпрацювати в підготовці кадрів, розвідці й видобутку гідрокарбонатів на глибоководному шельфі Атлантичного океану щодо утилізації відходів, у боротьбі з допінгом у спорті. Зусилля з просування у світі спільної для двох країн португальської мови стали однією з головних тем розмов у Лісабоні. Португалія й Бразилія мають намір домогтися визнання її сьомою офіційною мовою ООН.

Ураховуючи вищесказане та проаналізувавши договори Європейського Союзу з окремими державами, можна виділити три основні групи держав Латинської Америки. Першу групу складають країни – стратегічні партнери. Так, із Мексикою розпочався діалог про стратегічне партнерство у 2008 р., майже рік після того, як було видано документ Європейської комісії щодо стратегічного партнерства з Чилі на 2007–2013 рр. Останні два роки стрімко розвивається діалог щодо стратегічного партнерства між Європейським Союзом та Бразилією.

Для підтримки регулярних контактів і демонструючи прихильність один до одного, проходять саміти на найвищому рівні кожні два роки паралельно із загальними самітами ЄС–ЛАКБ. Отже, наразі для співтовариства Бразилія виходить на перший план серед інших країн, можливо, через стрімке економічне зростання та можливість посилення взаємодії в рамках групи БРІК [12, 11–18]

Інша група – держави, яким надається фінансова допомога та з якими підписано угоди про економічну й політичну співпрацю. Ця категорія включає в себе майже всі країни, за винятком тих, що перебувають у наступній категорії. Так, ЄС окремо розмежує держави Латинської Америки й Карибського басейну. Тривалий час саме Карибські держави, зважаючи на географічну близькість, уважалися полем реалізації зовнішньої політики США. Тому ЄС обмежував свій діалог із країнами Карибського басейну до програм із допомоги з подолання наслідків стихійних лих і розвитку країн [13, 30–40].

Щодо держав Південної Америки, то Індикативна програма, що включає підписання договорів про фінансову допомогу, є гармонійним доповненням низки інших договорів цих країн із ЄС. Зазвичай у двосторонній співпраці прослідковується тенденція виділення кількості коштів залежно від рівня розвитку держави. І, на жаль, не завжди підтримуються економічно найслабкіші, що посилює розрив між державами в регіоні. Здебільшого, кошти виділяються на соціальні, екологічні програми та програми з розвитку демократії.

Слід відзначити, що на межі групи стратегічних країн та вищезазначеною категорією залишилися дві країни – Перу й Колумбія. Ці держави тривалий час проводили переговори з Європейським Союзом у рамках Андської спільноти націй, але після заяви Болівії та Еквадору про бажання відкласти переговори з Європейським Союзом діалог ЄС–Перу та ЄС–Колумбія завершився підписанням двох аналогічних документів про торговельну співпрацю. Ці документи, по суті, являють собою частину Договору про зону вільної торгівлі, підготовлену ЄС для АСН [2, 25].

Остання група – держави, із якими ЄС веде обмежений діалог чи призупинив свої відносини. Тут основні питання виникають щодо Куби, Гондурасу. Із Кубою Європейський Союз припинив діалог у 2003 р. та відновив лише два роки назад. Офіційна причина розриву дипломатичних відносин – порушення прав людини в цій державі. Не можна сказати, що за ці роки ситуація на Кубі кардинально змінилася. Радше змінилася позиція країн Європейського Союзу, які вважають, що лише через плідну співпрацю розквітне демократія в цій острівній державі. Так, до цього прихильно

ставиться Іспанія, яка має особливі стосунки з регіоном, але їй протистоять такі держави, як Швеція, Німеччина, Великобританія та Польща [8, 103–189].

Стратегічними сферами співробітництва між ЄС і регіоном ЛАКБ експерти називають енергетику, авіабудування й просування португальської мови. Португалія – один із лідерів у виробництві електроенергії з альтернативних джерел (передусім вітру) хотіла б продати ці технології в Бразилію. Сподіваються португальські підприємці й на підряди при підготовці до чемпіонату світу з футболу 2014 р. і Олімпійських ігор 2016 р., провести які довірено Бразилії. Крім того, 2011 р. оголошений роком Португалії в Бразилії, а 2012 – роком Бразилії в Португалії. [1, 41]

Висновки й перспективи подальших досліджень. Європейський Союз на найближчі декілька років має чітку стратегію щодо регіону ЛАКБ, в основі якої лежить багаторічний досвід міжрегіонального співробітництва та прагнення допомогти державам ЛАКБ у сфері забезпечення соціальної згуртованості, демократизації, підвищення економічного рівня життя людей. Співробітництво ЄС із державами ЛАКБ відбувається у рамках наявної Індикативної програми Європейського Союзу на 2007–2013 рр. та 2008–2013 рр. і, відповідно, охоплює широке коло питань, серед яких найбільш динамічно розвиваються такі напрями, як розвиток демократії та прав людини, охорона здоров'я, освіта, транспорт, продовольча безпека й сталий розвиток сільських районів, зміцнення інституційного потенціалу та верховенства закону. Таке співробітництво поглиблюється завдяки діяльності програм розвитку щодо окремих країн регіону, угод про економічне партнерство, заохочення вільного руху товару й послуг.

Список використаної літератури

1. Абрамова М. Отношения со странами Латинской Америки / М. Абрамова // Европейський Союз: факти и коментарии. – 2010. – № 60. – С. 40–42.
2. Весела Н. М. Політичний діалог з міжнародними партнерами в Латинській Америці: європейський досвід та Україна / Н. М. Весела // Актуальні пробл. міжнародних відносин : зб. наук. пр. – К. : Київ. ун-т, 2007. – Вип. 71, ч. 1. – С. 24–29.
3. An EU-Caribbean partnership for growth, stability and development. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee // Commission of the European Communities. – Brussels, 2006. – 46 p.
4. European Community: Country Strategy Paper and National Indicative Programme 2008 – 2013 // European Commission. – Brussels, 2006. [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/scaned_do_csp10_en.pdf
5. BRAZIL: Country Strategy Paper 2007-2013 [Electronic resource] // European Commission – 14 05. 2007. – 65 p. [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/external_relations/brazil/csp/07_13_en.pdf
6. CHILE: Country Strategy Paper 2007-2013 // European Commission. – 11. 04. 2007. – 50 p. [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/external_relations/chile/csp/07_13_en.pdf
7. Gamboa R. El Acuerdo de Asociación Chile-Unión Europea. Una evaluación a cinco años de su firma / R. Gamboa // América Latina y la Unión Europea : una integración esperanzadora pero esquivada / ed. Doris Osterlof Obregón. – 1a. ed. – San José, C. R. : FLACSO, 2008. – P. 143–156.
8. Gawrycki Marcin F. Unia Europejska – Ameryka Lacinska I Karaiby: trudne partnerstwo dwoch regionow / Gawrycki M. – Warszawa : ASPRA-JR, 2004. – 401 p.
9. Ibero-American leaders meet for 20th forum // Newsahead. – 11 November 2010. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.newsahead.com/preview/2010/11/11/argentina-11-12-nov-2010-ibero-american-leaders-meet-for-20th-forum/index.php>
10. Latin America: Regional Programming Document 2007–2013 [Electronic resource] // European Commission. – 14. 07. 2007. – 29 p. – Mode of access : http://ec.europa.eu/external_relations/la/rsp/07_13_en.pdf.
11. Puyana A. La Estrategia Comercial Mexicana / A. Puyana // América Latina y la Unión Europea : una integración esperanzadora pero esquivada / ed. Doris Osterlof Obregón. – 1a. ed. – San José, C.R. : FLACSO, 2008. – P. 123–142.
12. The strategic partnership between the European Union, Latin America and the Caribbean: a joint commitment // European Commission. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. – 46 p.
13. Torrent R. Las Relaciones Unión Europea – América Latina en los Últimos Diez Años: El Resultado de La Inexistencia de Una Política. Un análisis empírico y esperanzado // UNU-CRIS Occasional Papers. OBREAL. – Barcelona, 2005. – 43 p.

Статтю подано до редколегії
17.07.2012 р.